

TE MA'O

E AHA TE TARA O TE MA'O ?

Te ma'o, e 'ānimara mātau-maita'ihia e te Mā'ohi. 'Ua tu'i tōna ro'o i roto i te mau motu nō Pōrīnētia, nō tōna ho'i huru ataata, taehae 'e te mata'u-'ore i te ta'ata. Terā rā, i roto i te hi'ora'a a te mā'ohi, 'ua riro te ma'o 'ei 'ānimara pāruu, 'ei tāura nō te ta'ata. E tā'amura'a ta'a'e ia i rotopū i te ma'o 'e te ta'ata. Nā reira, e nehenehe ai tātou e ui : e aha mau na te tara o te ma'o ?

TE MA'O 'IA AU I TE MAU IHI

IHI REO

TA'O TUPUNA : MAGOO (OC) : General term for sharks

Reo rapa : mango (Stokes, 1955)

Reo maori : mangoo (Williams, 1971)

Reo hamoa : magoo (Pratt, 1911)

Reo vaihi : manoo (Pukui, Elbert, 1986)

Reo raroto'a : mango (Buse, 1996)

Reo tahiti : ma'o (Lemaître, 1973)

IHI NŪNA'A

Te ma'o, 'o te ari'i ia o te moana[...]. 'Ohipa mātauhia e te mau ta'ata nō Vaihi i te fa'aau i tō rātou ari'i i te ma'o. Teie te tahi parau pa'ari : he manō holo 'āina ke ali'i, « e ma'o horo fenua te ari'i ». E ti'ara'a teitei tō te ari'i i roto i te orara'a va'amata'eina'a, hō'ē ā nō te ma'o toretore, 'oia ho'i, e tae 'oia i te 'amu i te mau mea ato'a o tāna e hina'aro.

Kirch, P. V. (2019). *A shark going inland is my chief: the island civilization of ancient Hawaii*. University of California Press.

'Ua riro te ma'o 'ei tīa'i i roto i te raura'a o te mau ārea moana 'aore rā 'ōti'a moana. [...] E pi'i-ato'a-hia 'oia e ārai moana. E arata'i 'e e pāruu 'oia i te mau va'a. 'Ia au i te puta a Te-Arapo (1997), nā na ma'o e piti e tīa'i i te 'ōpape pi'ihia "Te-'o-ana", i ropū iā Tahiti 'e 'o Mo'orea. Tō rāua i'oa, 'O Apu-ari'i-tahi rāua 'o Tinorua, 'oia 'o tei nehenehe e fa'ariri iāna 'ei ta'ata 'aore rā 'ei ma'o.

Torrente, F., Bambridge, T., Planes, S., Guiart, J., & Clua, E. G. (2018). *Sea swallows and land devourers: can shark lore facilitate conservation? Human ecology*, N°46, 'api. 717-726.

Te ma'o tīa'i i Te Vai ora, 'o Te-ma'o-purotu tōna i'oa, te atua-ma'o i te 'ū nīnamu. E 'ārere 'oia nō te atua Ta'aroa 'e, e fa'ahuru 'ē 'oia iāna iho i mua i te mata ta'ata 'ei ma'o nīnamu, Prionacae glauca. Mea tapu roa teie manu, 'oia ho'i e'ita 'oia e tautaihia, e'ita e 'amuhia. « Kaore e kai mago kai tagata », 'eiaha e 'amu i te ma'o 'ai ta'ata, nō te mea e ti'ara'a tapu tōna, mai te tāura ma'o o te tahi 'ōpū fēti'i. E nehenehe te ma'o e riro mai 'ei va'a nō te mau tupuna. E pi'ihia rātou "tāura" 'aore rā "koromatua" i te Tuamotu, "oromatua" i Totaiete mā.

Sanguinet, M. & Torrente, F. (2020). *Te Ara Moana, Le Chemin de l'Océan. Guide des Aires marines éducatives de Polynésie française*, OFD, DGEE, MSH-P, 'api 50 - 53.

'Ua rau te mau fa'a'ohipara'a : te niho 'ei pāruu rima, te 'iri o te ma'o (goragora mago) nō te ha'amānina i te pārau 'e te rā'au, 'aore rā 'ei 'ahu ma'o (kahu mago).

Torrente, F., Bambridge, T., Planes, S., Guiart, J., & Clua, E. G. (2018).

TE MA'O I ROTO I TE ORARA'A O TE MĀ'OHI

FA'ATI'ARA'A PARAU

Te fa'ati'ara'a parau a Paea a Avehe :

« I te tau tahito, e tere te feiā nō Ganaia noa atu te vero rahi, te pūai o te ua 'e te miti rahi. 'Eita rātou e mata'u i te vero. Nō reira rātou i pi'ihia ai Parata. Te parata, e i'oa 'ato'a nō te tahi ma'o pūai roa i Tuamotu. [...] Nō tō rātou ho'i mata'u-'ore-ra'a i te ta'ata 'e te vero i fa'aaupia ai rātou i te Parata. »

TORRENTE, F. *Buveurs de Mers, Mangeurs de Terres, Te Pito o te fenua*, 'api 307.

TE MA'O A TA'AROA

I terā ra tau, e orara'a hau tei rotopū te ta'ata 'e te i'a, mā te 'ore e hāmani 'ino te tahi 'e te tahi. I taua tau ra, tē ora ra hō'ē ma'o nīnamu nehenehe mau, 'o tei au-roa-hia e Ta'aroa. 'O Ire tōna i'oa. I te hō'ē mahana, 'ua 'āfa'ihia 'o Ire e Ta'aroa 'e Tāne i te Vai-ora-a-Ta'aroa o te viri'ō feti'a nō te ra'i nō te mea, 'ua pēpē 'oia i te 'ōmore a nā 'aito 'o Tahi-a-ra'i 'e 'o Tahi-a-nu'u. I reira, 'ua ma'irihia te i'oa o teie ma'o 'o Fa'a-rava-i-te-ra'i.

Teuira, H. (2004). *Tahiti aux temps anciens. No. 1. Société des Océanistes*, 'api 382

TE PARAU NŌ TE MA'O NŌ TI'AMA'O

'O Mara te i'oa o terā ma'o, tei 'āfa'i i te tama ari'i nō Papara i Te-fau-roa. I tō rāua revara'a, e mea ti'a noa te tama i ni'a i te tua o teie ma'o rarahi, e mea nā roto atu i te ava ataata mau, 'o Te-ava-iti, tei 'i i te ma'o.

Ā'ai nō Papara, Tahiti, 2024.

TE PARAU NŌ TE MA'O NŌ MA'AREVA

'O Mara te i'oa o terā ma'o, tei 'āfa'i i te tama ari'i nō Papara i Te-fau-roa. I tō rāua revara'a, e mea ti'a noa te tama i ni'a i te tua o teie ma'o rarahi, e mea nā roto atu i te ava ataata mau, 'o Te-ava-iti, tei 'i i te ma'o.

Ā'ai nō Papara, Tahiti, 2024.

PŪ'OHURA'A

'Ei pū'ohura'a, te tara o te ma'o, 'oia ho'i, tōna pūai, tōna mata'u-'ore 'e te mana i ni'a i te mau mea ato'a e 'āua ha'ati ra iāna. 'Ua riro 'oia 'ei 'ārere nō te mau atua, 'ei tīa'i nō te mau 'ōpape, 'ei fa'ahōho'ara'a nō te mau ari'i nō Vaihi, 'aore rā nō te mau 'aito Parata nō Anaa, tei tu'i i te ro'o nō tō rātou taehae. Teie ato'a te tahi ti'ara'a fa'ahiahia, 'oia ho'i, e tāura ato'a e pāruu i te tahi 'ōpū fēti'i.

TIMAU Hinatea, TAUTU Emilie, TEURUA Hereini
FAAHU-VAKI Ariifaite, TEREOPA Laure, TAHIATA Kylanie

Pīahi matahiti 3 Āma'a reo mā'ohi

VERSION FRANÇAISE
SCANNER LE QR-CODE